

SOBOR ANTAL

HATVAN FELÉ

Naplójegyzetek

A mondást, hogy „*hatvan felé: hazafelé*”- nagyszüleim falujában hallottam, még gyerekkoromban. Már akkor megrendítőnek és szépnek tartottam. Hogy a halál: megérkezés haza. Atyánk házába.

Mezítláb ha mentem a porban, mintha finom bársonypapucsban járnék...

Földutak vastag porában nyaranta sokat jártam gyerekként egyik faluból a másikba. Melengető, finom por volt, selymesen lágy, olyan, mint a liszt, csak éppen szürke-barna. Jó volt benne lépdelni, talpalni, ahogy könnyű szemcséje kipörgött a lábujjak közül. S a lépés nyomán megannyi kis pamacsfelhő szállt föl, terjengett még sokáig, megtelepedett aztán az útmneti akácokon, bodzákon. Mindig ketten-hárman jártuk oda-vissza az utat, unokatestvérek. Ha éppen meggyet vittünk jó vesszőkosárban, leültünk az árokpart-ra, szemelgettünk belőle. Savanyú-édes ízeit forgattuk tikkadt szánkban. Ültünk a nyárban némán, a nagy mezei csöndben, mögöttünk aranyos érésben a búza, vagy a zsenge kukorica táblája.

Ha kerek, nyári eső esett, buborékos zápor, az úti porból híg sár lett, hűvös, síkos. Ebben is nagy gyönyörűség volt a járás, mezítláb tapicskolni, csúszkálni. A selymes sár is bőven buggyant elő lábujjaink közül. Olykor az árokba is leereszkedtünk, bokáig, térdig lábaltuk a patakzó vizet.

Pornak és sárnak ez a parádéja elkísér máig: kedvem lenne elhagyni a cipőt, és járni megint a földut-at, vagy taposni csupasz lábbal a sarat, ha bő zápor áztatja a határt...

Mi ez a káprázat? Az imént itt volt az anyám.

A tíz éve halott anyám.

Egy pillanattal előbb mintha hallottam volna a hangját, megérintettem volna a kezét.

Mi volt ez? Csakugyan itt járt?

Reggeli havazásban indulunk a szomszédos kisvárosba, az ipari tanulók irodalmi és nyelvtani versenyt zsűrizzük. R.K. Daciája derekasan küszködik a hóval, az észak-nyugati nagy szelekkel.

De megérkezünk. Ó, hogy ismerem a vidéki iskoláknak és kollégiumoknak ezt a 60-as, 70-es években épült panel-fajtáját! Rosszul fűtöttek, dermesztő hideg járja folyosóikat, vagy tűrhetetlen hőség terjeng. És a konyha felől a tegnapi ételszag árad, lassan helyet cserél a mai főzelék vastag illatával.

Ám nem itt lesz a verseny, átme gyünk a kastélyba, aminek örülök, hiszen emlékezetes irodalmi estek, kiállítások részese voltam itt valaha. Gyönyörű a behavazott udvara, odabent azonban valami kellemetlen avítság, elhasználtság.

A hóvihár ellenére befut vagy negyven diák a megyéből, fázósan gunnyasztanak a műanyag félkabátokban, vékonyka nadrágjukban, főleg farmerban, fiúk és lányok. Kiderül, hogy a kastélyban valahol csőrepedés van, nincs fűtés, elzárták a csapokat, használhatatlanok a WC-k, időnként elalszik a villany, áramszünetekkel telik versenyünk délelőttije. A romlásban is nemesen szép falak közül mindenki az ablakokra mered, pompás látvány odakint a sűrű havazás. A park hatalmas fái között hullámzó hópárna, szel teregette hófátylak imbolgása.

Mindannyiunkat meglepett és elkésérített a „titkos borítékok” bontása: olyan feladatok érkeztek, amelyeknek negyedével sem birkózhatnak meg ezek a gyerekek, főleg irodalomból. Már megint ez a fennhéjázó, kapcáskodó tudálékosság! Mintha ezek a hentesinasok, fodrászlányok, karosszéria-lakatosok csupa szemüveges kis bölcsészjelölt lennének. Van itt kor- és stílustörténeti, műfajelméleti és poétikai kérdés, bonyolultan ravasz szövegtani feladvány, verselemzés, az elmaradhatatlan „idősíkokkal”, „felütéssel” és „zárlattal”.

Mintha a tesztlapok összeállítói akarnának megfelelni valami eszelős vizsgának a filológiai fakultás pályázatán, ahol azt kell bizonyítaniuk, hogy nem suszterek ám, nem akárhonnán szalajtott szurtos inasok.

Délután fél háromra végzünk az értékeléssel és az „eredmény” kihirdetésével; elengedjük szegény éhes és szomjas inasainkat. Az elérhető legmagasabb pontszám 93: egy lány nyeri meg a versenyt (kereskedelmi tanuló) 38 ponttal. Talán még ketten teljesítenek 30 pont fölött.

A tanárok fejüket csóválják, fáradtak, elcsigázottak. Egy pohár friss vizet sem tudunk inni reggel óta, nehogy egy kávé vagy teát. Ebédre invitálnak bennünket a kollégiumba. Nem megyünk, mindenki igyekszik haza, tanár és diák, mielőtt végképp járhatatlanná lesznek az utak.

D.K. okosan és szépen ír az iskoláról. Terjedelmes cikke élére mottóul részletet kínál Robert Bolt *Minden idősk embere* című drámájából. Íme:

„Sir Thomas Mose: *Miért ne menne el tanárnak? Magából jó tanár lenne, talán még nagy tanár is.*

Richard Rick: *És ha az lennék, ki tudna róla?*

Sir Thomas Mose: *Maga. A tanítványai. A barátai. Az Isten. Nem is rossz nyilvánosság...*”

És rögtön megint belémnyilall Illyés Gyula fekete mondata: az a tanár, aki nem jókedvvel megy az órájára, akár be se nyisson az iskolába.

M. dicséri Cs-t, hogy az egyetemen ötvenperces filmtörténeti előadást tartott angolul.

- Na és? - kérdezem megjátszott naivitással, tehát némi cinizmussal. - És mit kapott érte?

-Jelest.

-Jelest, jelest... Én úgy értem; mi a konkrét, valutáris haszna a hosszú angol szövegelésnek, ráadásul olyan filmekről (ismerve Cs. „moziját”), amelyekre csak fél- vagy negyedháznyi közönség ül be, ha be ül. A tanárnál egy szállodai londiner is tízszer „jobban keres”, pedig csak annyit tud angolul, hogy „szabad a bőrdíjért, asszonyom”, vagy „uram, a mosdó a folyosón balra az utolsó ajtó”.

A napokban valaki a számítógépet mutatja. Magyarozza tüzetesen, hogy mi mindent tud egy ilyen gép. (Teller Ede számológépnek nevezi, azt mondja, ez jobb szó.)

Valóban megcsodálom a nagytudású gépezetet, dicsérem is. Erre a gazda meg akar tanítani a gép-csoda kezelésére, biztat is erősen, hogy mit és hogyan kérdezzek tőle. Hiába szabódom, hogy én már semmit meg nem tanulok, azt a keveset is, amit tudtam valaha, lassan elfelejtem.

Nem akar tágítani. Végső kibúvóm a tanulás elől: azokra a kérdésekre, amikre kíváncsi vagyok, ez a gép úgysem felelhet.

- És mik lennének azok? - faggat buzgó oktatóm.

- Például: ki vagyok én? És kik a többiek? És hol van a bennünket teremtő Úristen?

Furcsa álmom egyetlen mondat:

Iratlan leveleket őrzök édes nénémnek Fehér-Rodostóban.

*

A nyelvtörténész kolozsvári professzor, Szabó T. Attila egy életem át gyűjtötte a magyar szavakat, s talált több mint egy milliót. (Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár - a teljes kiadás tíz kötetre tervezett).

E páratlan nyelvészeti csoda óta tudjuk, hogy hányadán állunk szavainkkal. Öt kötetet már én is összeszedtem, várom a hatodikot. Tehát nem vagyok már éppenséggel szegény: félmillió magyar szót tárolok a könyvespolcomon.

Szeretném megérni a tizedik kötetet a milliomodik szóval. Hogy elmondhassam; milliomos vagyok, van mit az utódaimra hagyni...

Járva a várost, a szürke panelház sivár falán a költő Pilinszky János „fegyencfejére” pillantok - Vigh Tamás domborművű bronzabláján. Itt lakott halála előtt egy évig, ebben a tízemeletes házban, a „történelmi belváros” tőszomszédságában. Azt mondják, ámultan járta az utcákat (a belvárost a barokk csodájának tartotta),

s ha hazatért a szűk kis lakásba, zenét hallgatott. Mozartot, vég nélkül; megesett, hogy azt sem tudta, reggel van-e vagy este.

Nem ismertük személyesen egymást, fehérvári esztendejében egyetlen egyszer láttam. A fűszer-csemege boltban pillantottam meg, kosárral a karján járta a boltot, tétován, mint aki még nem döntötte el, mit is akar vásárolni.

Hajlongott a polcok között, keresgélt, válogatott, gusztált, vissza-visszatért egy-egy áruhoz. Ami aztán megtetszett neki, beletette a kosarába.

Volt benne valami nem evilági ott a konzerv, a liszt, cukor, a mosópor polcai között, ahogy a hentesáru, az italok és cigaretták között angyali tanácsalanságban téblábolt, törekenyen, sápadtan, ezüst-őszben.

Távolabbról figyeltem, amint nagysokára fizetett. Szót váltott a pénztáros kisasszonnyal, mosolygott, amitől a lány is elmosolyodott, földerült fáradt, elgyötört arca, s ámultan nézett a költő után, amikor az távoztában kedvesen köszöntötte, meg is hajolt neki. Kár, hogy nem hallottam, mit mondott a lánynak.

Vajon megismeri-e a pénztáros kisasszony a panelház falán a poeta benedictust? A szatyros, őszhajú bevásárlót, aki olyan bájosan és elegánsan köszöntötte őt azon a délutánon?

Poeta benedictus-nak Takács Imre nevezte. Tőle hallottam később azt is, hogy Pilinszky készült hozzánk, az írók városi klubjába, azt mondta volna: közöttünk, itteni írók között a helye.

De már nem jöhetett el közénk- 1981 nyarán hirtelen meghalt. A hír villámgyorsan járta be a várost; sürgősen Pestre vitték a „szívével”, másnap meghalt.

Most már Pilinszkyvel is járom a várost: rójuk az utcákat (ahogy járhattunk volna s járhatnánk még ma is együtt, akár bevásárló szatyorral a kézben) - télben, nyárban, őszben és tavaszban...

A minap egy képzőművész csoport tagjai kiállításuk megnyitása előtt fél órával láttak hozzá lázasan képeik elkészítéséhez. Vad iramban összekentek, bemázoltak vagy 25-30 rajzlapot, s nyomban a falra szerelték ki a magáét; mások - azt hiszem, ezek a szobrászok - egy teherautónyi méterfát aprítottak föl fűrészszel és fejszével, majd a galéria közepére hányták a rakás fadarabot, mint a szorgos kereskedők a fatelepen.

S mint akik jól végezték dolgukat, átengedték a termet a tárlatlátogató közönségnek, maguk pedig visszatelepedtek söreik és boraik mellé.

Áron Nagy Lajos emlékkiállítás.

Képeit jóformán halála óta nem láttam. Meglepően frissek, üdék itt a kései falakon. Mintha az idő tovább nemesítette volna őket. Vagy mintha a holt mester azóta is dolgozott volna rajtuk.

Van bennük valami álomszerű, nem evilági. Pedig itt, ezeken a földi tereken készültek, kéklő hegyvonalattal, fényes vízparttal. Némelyiken az akarattyai, kenesei égálja; valaki áll a tájban, messze, a fák alatt. Rejtett ragyogást kap minden, a közelben a nagy tó, a „magyar tenger” dereng...

A nyári kertben a rádió gyors híre; meghalt Marosvásárhelyen Székely János erdélyi író.

A minap kaptam föl a fejem, ahogy a *Kortárshan* egyik mondatára nyitottam: „Elvesztegetett idő minden perc, amit nem koporsójában tölt el az ember”.

Döbbsen ülök az elnémult rádió mellett. Most hát koporsójába tért, hogy „hasznosan” tölthesse minden azután való idejét.

*

Márainál olvasom;

„Az állatok bölcsőbbek, mint az emberek, mert nem vágynak távoli dolgokra. A fák bölcsőbbek, mint az állatok, mert nem vágynak semmire. A felhők bölcsőbbek, mint a fák, mert lenni sem akarnak.”

SOMOGYI GYÖZŐ : Salföld (Részlet)